فاجعه‌ی موادمخدّر و رسالت مبلّغان

عباس کمساری

مقدمه:

شناخت کاستی‌ها، عوامل انحطاط، سقوط جوامع بشری و پاسخ‌گویی به نیازها و مشکلات آنان، وظیفه قشر متفکّر و اندیشمند جامعه بوده و بر عالمان است که با توجّه به سوابق و تجربیات خود از لا به لای منابع و متون گوناگون راه حل‌های اساسی و قابل اجرا را یافته، برای جامعه خویش تبیین نمایند و با موشکافی حقایق، راه مبارزه با انحطاط و کج‌روی را سهل و آسان گردانند.

مکتب اسلام به عنوان یک دین زنده و پویا در قبال مسائل مستحدثه و مشکلات روز از قبیل مواد مخدّر و اعتیاد بدون رأی و نظر نیست. رسالت حوزه‌های علمیّه، عالمان و اندیشمندان و مبلّغان دینی به عنوان پرچم داران اصیل و توانای مکتب اسلام، رساندن پیام اسلام به گوش مردم و بیدار ساختن آن‌هاست.

از دید اندیشمندان پنهان نیست که از میان انواع مبارزه، ریشه‌ای‌ترین تلاش در راه مقابله با پدیده شوم اعتیاد به شکلی که بتواند جامعه را در مسیر پیش‌گیری از این آفت محافظت کند، پرداختن به فعالیّت فرهنگی در زمینه‌های گوناگون اعتقادی، فکری، هنری، تبلیغی و غیره است. تلاش بی‌وقفه فرهنگی است که تضمین کننده

بهره دهیِ فعالیّت در سایر بخش‌ها است.

نکته‌ی مهم در کیفیّت تقابل فرهنگی با مشکل مواد مخدر، توجّه به ویژگی‌های فرهنگی هر جامعه بخصوص در بُعد عقاید مذهبی ـ با توجّه به نقش مهم و اساسی مذهب در زندگی انسان‌ها ـ است.

در جامعه‌ای که اکثر افراد آن معتقد به احکام نورانی اسلام هستند، بر عهده دست‌اندرکاران مسائل فرهنگی، عالمان و اندیشمندان اسلامی است که با تبیین معارف، اخلاقیات، آرمان‌ها و احکام این دین مبین ـ که ضامن سعادت دنیا و آخرت بشریت است ـ جامعه و بخصوص جوانان را از ورطه‌ی مفاسدی چون مواد مخدر و اعتیاد به آن بازدارند. وظیفه و تکلیف شرعی و الهی هر فرد را در این باره مشخص نمایند تا آحاد جامعه و ارگان‌های مختلف با توجّه به شرع و قانون الهی به وظیفه‌ی خود مبادرت ورزند.

مواد مخدر و اعتیاد به آن، مشکلی فراگیر و جهانی است و تاکنون خسارات و زیانهای غیرقابل جبرانی را بر ملل جهان وارد نموده، موجب رشد فساد و تباهی در دهه‌های اخیر گردیده است.

تبیین وضعیت موجود اعتیاد به مواد مخدر

ریشه بحران و معضل اعتیاد به مواد مخدر به ۱۱ هزار سال قبل؛ یعنی، زمانی که سومریان شیره‌ی تریاک را می‌گرفتند، برمی‌گردد.

بر طبق آنچه در تاریخ ثبت شده است، سومریان ضمن استفاده از تریاک به عنوان یک داروی مسکن، تدریجاً به عنوان «مخدر» نیز آن را مورد استفاده قرار دادند.

دامنه‌ی این بحران و فاجعه گریبان بیش از ۴۴۵/۶ میلیون نفر را گرفته است. متأسفانه این بلای خانمان سوز کشور اسلامی ایران را نیز در برگرفته است.

آمار دقیقی از معتادان قبل از انقلاب در دست نیست و آمار ارائه شده ضد و نقیض است. در گزارشی که توسط انجمن مبارزه با تریاک و الکل در سال (۱۳۲۲) منتشر شد، تعداد معتادان کشور ۱/۵ میلیون نفر (تقریباً ۱۱٪ از

جمعیت ۱۴ میلیون نفری) بوده است. در گزارش دیگری، تعداد معتادان در سال (۱۳۴۶) بین ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار نفر ذکر شده است.

در سال (۱۳۵۸) سازمان‌های بین المللی اعلام کردند که ایران در بین کشورهای جهان بیشترین تعداد معتاد را نسبت به جمعیتش دارا است.

آخرین آمار رسمی حاکی از وجود دو میلیون نفر معتاد در کشور است، (۱/۲۰۰/۰۰۰ نفر معتاد رسمی و ۸۰۰/۰۰۰ نفر که به صورت تفننی مصرف می‌کنند).

در طول سال‌های (۱۳۵۹ تا ۱۳۷۶) از مجموع ۱/۳۰۰/۰۰۰ نفری که در ارتباط با موادّ مخدر توسط نیروهای انتظامی دستگیر شده‌اند ۴۶٪ آن‌ها معتاد بوده‌اند.

به موازات افزایش تولید در منطقه ـ از ۲۰۰ تن در سال (۵۹) تا ۴۵۰۰ تن در سال (۱۳۷۶) ـ مشاهده می‌شود که میزان دستگیری‌ها نیز از سال (۱۳۵۹) به بعد سیر صعودی داشته است. میزان کشف مواد مخدر نیز روند رو به رشدی داشته است. چنان که در سال (۱۳۷۶) به تنهایی ۱۹۷۰۰۰ کیلوگرم مواد مخدر کشف و ضبط شده است.

تعداد مراجعه کنندگان به مراکز بازپروری از ۵۵۷۹ نفر در سال (۱۳۶۲) به ۲۹۴۶۷ نفر در سال (۱۳۷۶) بالغ گشته که نشانگر رشد فزاینده‌ای معادل ۵۲۸٪ بوده است.[۱]

طبق آخرین گزارش توسط مسئولین نیروی انتظامی، در سال (۱۳۷۸) بیش از ۲۰۲ تُن انواع مواد مخدر در کشور کشف شده است که نسبت به سال (۱۳۷۷) ۶۱ تن افزایش داشته است. از این مقدار ۱۲ تُن مرفین است که تمام آن برای حمل به کشورهای اروپایی در نظر گرفته شده بود، همچنین کشف هروئین در سال (۱۳۷۸) دو برابر کشفیات سال قبل ذکر شده است که نشانگر افزایش تولید این مواد در کشور افغانستان می‌باشد.[۲]

اعتیاد از دیدگاه فقه و حقوق جزا

اغلب می‌پرسند: آیا اعتیاد جرم است یا بیماری؟ در پاسخ به این سؤال باید گفت:

۱ ـ در این که اعتیاد به مواد مخدر

یکی از مصادیق بارز اسراف و تبذیر است، ابهامی وجود ندارد، براساس یک تحقیق، خسارت‌های اقتصادی ناشی از اعتیاد در سال (۱۳۷۶) در ایران، حدود **۷۰۰ میلیارد** تومان بوده است.[۳]

در آیین نورانی اسلام، در مورد منکر و حرام بودن اسراف، قرآن کریم در آیات متعددی بدان پرداخته است.

توجّه کنید:

الف: **﴿انّ المسرفین هم اصحاب النّار.﴾**[۴]

ب: **﴿ان اللّه لایهدی من هو مسرف کذاب﴾**[۵]

ج: **﴿کلو واشربوا ولاتسرفوا انه لایحب المسرفین﴾.**[۶]

د: **﴿... لا تبذر تبذیراً انّ المبذرین کانوا اخوان الشیاطین...﴾**[۷]

۴ ـ چنان که می‌دانید، غالب مواد مخدر در دوره‌های اخیر پدید آمده‌اند و در زمان پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و ائمه طاهرین علیهم السلام نبوده است، لذا توقع نمی‌رود که از آن‌ها در روایات به طور خاص سخن به بیان آمده باشد گرچه در میان اخبار و روایات رسیده از طریق شیعه و اهل سنت، روایاتی به چشم می‌خورد که از برخی از مواد مخدر یاد شده است.

در میان آیات و روایات مواردی وجود دارد که حکم در آن‌ها روی عناوین کلی مثل سکر، مضر، ... است و قابل تطبیق بر انواع مواد مخدر می‌باشد.

دراحادیث‌ومتون‌اسلامی‌اعم‌ازشیعه و سنی، بیانات روشنگری در باب حرام بودن و نهی مسلمین از مصرف مواد مخدر آمده است.

الف ـ **عن النبی صلی الله علیه و آله انه قال: «سیأتی زمان علی امتی یأکلون شیئاً اسمه البنج انا بریءٌ منهم و هم بریئون منی»**[۸]

«زمانی بر امت من خواهد آمد که چیزی بنام بنگ استفاده می‌کنند. من از آنان بیزارم و آنان نیز از من بیزارند.

ب ـ **عن النبی صلی الله علیه و آله انه قال: «سلّموا علی الیهود و النصاری ولا تسلموا علی آکل البنج»**[۹]

به یهود و نصاریٰ سلام کنید ولی به استعمال کننده بنگ سلام نکنید.

ج ـ **قال رسول ا... صلی الله علیه و آله «من احتقر البنج فقد کفر»**[۱۰]

هر کس بنگ را کوچک شمارد هر آینه کافر شده است.

۵ـ با توجه به مضرات استعمال مواد مخدر، مصرف این مواد بدون تردید از موارد قرار دادن خویش در معرض هلاکت است، که خداوند در آیه شریفه: **﴿ولا تلقوا بایدکم الی التهلکه﴾**[۱۱] از آن نهی فرموده است.

آیه فوق از جمله ادلّه‌ای است که گروهی از فقیهان شیعه و سنی برای استنباط حکم اضرار به نفس بدان تمسک جسته و استدلال نموده‌اند.

۶ـ احتمالاً مرحوم شیخ مفید رحمه‌الله (متوفّی ۴۱۳ ـ هـ ق) نخستین کسی است که از بنگ و سکرآور بودن آن سخن گفته[۱۲] و بعد از ایشان علمای دیگری مطالبی درباره‌ی مواد سکرآور و مخدر بیان کرده‌اند.

شیخ بهایی رحمه‌الله (متوفی ۱۰۳۱ هـ ق) می‌نویسد: «خوردن بنگ حرام است»[۱۳]

و از زمان مرحوم آیت ا... العظمی حاج سید ابوالحسن اصفهانی ـ مرجع عالیقدر عالم تشیع اعلی ا... مقامه الشریف ـ تا زمان ما مراجع بزرگ تقلید فتاوای صریحی درباره حرمت مصرف مواد مخدر صادر نموده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان از حضرت آیت ا... العظمی بروجردی رحمه‌الله و حضرت امام خمینی رحمه‌الله نام برد.

توجه کنید:

سؤال: استعمال مواد مخدر از قبیل بنگ، حشیش، تریاک، هروئین، مرفین،... به صورت‌های گوناگون (خوردن، آشامیدن، دود کردن، تزریق کردن و...) چه حکمی دارد؟

۱ ـ آیت ا... العظمی سید محمدرضا گلپایگانی رحمه‌الله: «با فرض عدم اعتیاد حرام است».[۱۴]

۲ ـ آیت ا... العظمی محمد علی اراکی رحمه‌الله: «استعمال به نحو مذکور اضرار به نفس است و حرام می‌باشد».[۱۵]

۳ ـ آیت ا... العظمی سید علی خامنه‌ای[۱۶]: «هر نوع استعمال هرگونه مواد مخدر و استفاده از آن به ملاحظه مضرات معتنی‌به فردی و اجتماعی که بر آن مترتب است شرعاً حرام است مگر در موارد استثنایی».

۴ ـ حضرت آیت ا... بهجت: «مصرف هروئین و نظیر آن حرام است و آنچه در ارتباط با آن است حکم خود آن را دارد و خرید و فروش آن هم جایز نیست و

اعتیاد به تریاک جایز نیست.»

۵ ـ آیت ا... مکارم شیرازی: «به هر صورت حرام است».

۶ ـ آیت ا... موسوی اردبیلی: «حرام است و جایز نیست».

۷ ـ آیت ا... یوسف صانعی: «استعمال آن‌ها به هر قسم حرام است».

۸ ـ آیت ا... تبریزی: «اعتیاد به مواد مخدر مزبور، که نوعاً آفت اجتماعی دارند جایز نیست».

۹ ـ آیت ا... نوری همدانی: «استعمال تریاک و سایر مواد مخدر و حمل و نقل آن‌ها برای استعمال و خرید و فروش آن‌ها حرام است».

۷ ـ با توضیحات مختصری که داده شد در حرام بودن مصرف مواد مخدر از دیدگاه فقه اسلامی تردیدی نیست. چون قانون مجازات عمومی و اسلامی و حقوق جزای ما نشأت گرفته از دین مقدس اسلام است، بدون شک این فعل حرام، جرم است. بر همین اساس و رعایت مقررات بین‌المللی، مجازات‌هایی در قانون مجازات عمومی و اسلامی برای مرتکبین معین شده است.

نقش روحانیّت در مبارزه با اعتیاد به مواد مخدر:

مراجع عظیم الشأن تقلید، علمای اعلام، ائمه‌ی جمعه و جماعات، خطبا، وعاظ و مدرسین محترم حوزه‌های علمیّه نقش بسیار مؤثری در ارشاد و آگاهی دادن به مردم دارند.

همان طور که رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی‌ﷺ مشکل مواد مخدر را به عنوان یک معضل اجتماعی تشخیص داده و قانونگذاری در جهت حلّ این معضل را به مجمع تشخیص مصلحت نظام اسلامی ارجاع نمودند،[۱۷] می‌طلبد تمام روحانیون به این مشکل جامعه توجّه خاص مبذول دارند و هر اقدامی که می‌توانند، برای حلّ آن انجام دهند.

امروزه تولید، توزیع و مصرف مواد مخدر به منظور اعتیاد عمل منکر است و بر همه خصوصاً طبقه روحانی که دارای نفوذ کلام بوده و محافل و مجالس مذهبی را جهت سخنرانی در اختیار دارند، واجب است که مردم را نهی از منکر نموده و از مواد مخدر با ذکر دلایل و نقل فتوا بر حذر دارند.

اگر همه‌ی عزیزان توجّه خاص به این مشکل مبذول ندارند، به نظر می‌رسد به زودی روزی خواهد رسید که جز ندامت و اظهار تأسف عذر موجّهی نداشته باشیم تا نسبت به عملکرد مان در این بُرهه از تاریخِ حکومت جمهوری اسلامی درباره آثار سوء و فراگیر مواد مخدر، ابراز داریم.

اقدامات قانونیِ دولت و قوه قضائیه به تنهایی نتیجه بخش نبوده و از کسانی که ارشاد فرهنگی و مذهبی جامعه را به عهده دارند، اسقاط تکلیف نمی‌کند. اگر اقدامات قانونی و دولتی کافی و کارساز بود، هر روز مواجه با افزایش قاچاق و اعتیاد نبودیم.

لازم بذکر است، فعالیتهای فرهنگی مبلّغان دینی نیز، از مقامات مسؤول رفع تکلیف نمی‌کند و مأموران مبارزه با مواد مخدر باید فعالیّت‌های بازدارنده خود را تشدید نمایند.

پی‌نوشت‌ها:

۱ ـ وضعیت موجود اعتیاد به مواد مخدّر، بروشور توزیع شده در مراسم روز جهانی مبارزه با مواد مخدر سال ۱۳۷۷.

۲ ـ گزارش تیمسار انصاری جانشین نیروی انتظامی، روزنامه انتخاب، چهارشنبه، ۱۳۷۹/۱/۳۱.

۳ ـ جنگ بدون مرز، ستاد مبارزه با مواد مخدّر، ص ۱۰.

۴ ـ مؤمن/۴۳.

۵ ـ مؤمن/۲۸.

۶ ـ اعراف/۳۱.

۷ ـ بنی اسرائیل/۲۶ و ۲۷.

۸ ـ مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۱۴۵.

۹ ـ همان.

۱۰ ـ همان.

۱۱ ـ بقره/۱۹۵.

۱۲ ـ المقنعة، ص ۸۰۵.

۱۳ ـ جامع عباسی، ص ۴۳۱.

۱۴ ـ مجمع المسائل، ج ۳، ص ۶۵.

۱۵ ـ رساله توضیح المسائل، ص ۵۶۸.

۱۶ ـ استفتاءات ذیل توسط ستاد مبارزه با مواد مخدر به صورت جزوه منتشر شده است.

۱۷ ـ ابعاد بین المللی مواد مخدر در زمینه مسایل قضایی، ستاد مبارزه با مواد مخدر، ص ۲۸۹. لازم بذکر است قانون فوق در تاریخ ۱۳۷۶/۸/۳ در مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب رسید.